

כתם על גבי תחבושת

(דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל)

שאלת מציאת כתם על גבי תחבושת לעניין נידה, היא מהשאלות המצויות ביותר, ועל כן באתי בהערה קצרה לרבנים העוסקים בהוראה בתחום רגיש זה (רקע לעניין ניתן למצוא במאמר שפורסם לאחרונה ב'אסיא' בעניין הרגשה, וכן בספר 'שערי אורה'). תחילתה של הלכה זו - בחשש לאיסור נידה מדאורייתא הקיים ברוב הנשים שאינן בקיאות בהרגשה ובדרך כלל אינן מרגישות, והמשכה - בגזרת כתמים ובחלותה בבגד שאינו מקבל טומאה.

ב'טהרת הבית' מקל וסובר שזהו כתם על דבר שאינו מקבל טומאה שאינו אוסר. ב'דרכי טהרה' אין התייחסות מפורשת. כללית, לגבי נייר, נאמר שנוהגים לעשות שאלת חכם. לעומתם בשבט הלוי כתב להחמיר בזה; וכן לעני"ד הדעה הרווחת באחרוני זמנינו¹. והרב י"ש אלישיב שליט"א בספר קובץ תשובות כתב **שיש להחמיר בזה מדאורייתא אפילו בפחות מגריס**. דעתו של הגרש"ז אויערבך זצ"ל כמוכן חשובה לנו מאוד בכל תחום, ובוודאי בעניין זה. בשיחות בעל פה נאמר לי שקיימת תשובה של הגרש"ז לרב דוד דודקביץ', רב היישוב יצהר, ושם דעתו להקל בכתם שעל גבי תחבושת. לעומת זאת בשיחה שקיימתי עם הרב יחיאל מיכל שטרן - בן משפחה של הגרש"ז ששימש אותו רבות - הוא דחה אפשרות כזו מכל וכול. לאחרונה הואיל הרב יואל קטן לשגר אליי את תשובת הגרש"ז לרב דודקביץ'. מאחר ונפלה טעות בהבנת הדברים וברור שאין להוכיח מתשובה זו שדעתו להקל בזה, באתי בהערה קצרה זו.

א. השאלות והתשובות

במכתבו של השואל ישנן מספר שאלות, אולם רק שתי השאלות הראשונות נוגעות לענייננו. השאלה הראשונה היא האם תחבושת מקבלת טומאה: אמנם אין בה ג' על ג' אצבעות, אולם יתכן שהיא נחשבת ככלי או שהיא בטלה לבגד שאליו היא דבוקה. לאחר מכן באה השאלה השנייה בלשון זו:

בהתאם לשאלה הקודמת, האם ניתן להשתמש בתחבושות אלו בשבעה נקיים - הן כשמדביקים אותן על תחתונים לבנות והן כשמדביקים אותן על תחתונים צבעוניות?

וזו לשון התשובה (יש לציין שהתשובות נכתבו בקיצור נמרץ על גבי מכתב השאלה):
א. גם לאחר שנדבקות על הבגד אינן מקבלות טומאה, כי הן עומדות להסרה ולא נתבטלו לבגד.
ב. ב'ז' נקיים ודאי טוב, שהרי הן לבנות; אך צריכים גם סדינים לבנים אם הן זזות, ובצבעוניים אמרנו שאינם מקבלים טומאה.
חסד עשה עמנו הרב השואל שפנה לגרש"ז וגם הביא את תשובתו. ברם השואל לא שאל בפירוט

1. עיי בספר מראה כהן, שערי טהרה ורבים נוספים ועיי במה שכתב על כך בהרחבה הרב יעקב אריאל שליט"א בשו"ת באהלה של תורה, ח"א סי' כה

האם הכתם אוסר את האשה, ועל כן גם לא קיבל תשובה מפורשת בנקודה זו, שהיא החשובה לנו, וממילא השאלה נשארה פתוחה.

התשובה הראשונה מלמדת שמדובר בדבר שאינו מקבל טומאה. אין כאן התייחסות לדינה של האשה המוצאת כתם על גבי תחבושת, שהרי דין זה הוא הרבה יותר מורכב. כבר הזכרנו שלדעת הרב אלישיב, גם אם אין התחבושת מקבלת טומאה, האשה אסורה מדאורייתא. גם ללא החשש לאיסור דאורייתא, לפי היסודי טהרה יש כאן דיני כתמים. אמנם התחבושת אינה מקבלת טומאה, אולם מכיוון שהיא מונחת על דבר מקבל טומאה, הכתם שעל גבה מטמא. גם שאר הפוסקים שהוזכרו לעיל החמירו אף על פי שהתחבושת עצמה אינה מקבלת טומאה.

ב. למה התייחסה תשובת הגרש"י?

ההתייחסות של הגרש"י היא בקיצור נמרץ רק לשאלה שנשאלה בעניין קבלת הטומאה של התחבושת. התשובה היא שאכן תחבושת אינה מקבלת טומאה. הראיה לכך שגם לדעתו כתם על גבי תחבושת מטמא נמצאת בתשובה השנייה.

השאלה השנייה עסקה בשבעה נקיים. בתחילת התשובה נאמר: "בז' נקיים ודאי טוב שהרי הן לבנות". מפורש אפוא כן שמותר בשבעה נקיים להשתמש בתחבושת על גבי בגד לבן. בתשובה זו מודגש הצורך בלבן בשבעה נקיים, הן לגבי התחבושת והבגד ואפילו לגבי הסדינים.

מקור הדין של לבישת לבנים נמצא במרדכי שהובא בבית יוסף: "שעל האשה ללבוש בגדים לבנים כדי שיהא הדם ניכר" (לפי הגר"א יש לכך מקור בגמרא: "בימי ליבונייך מהו..."). דברי המרדכי נפסקו להלכה בשו"ע וברמ"א. בעל 'תורת השלמים' מסביר שאם הבגד לא יהיה נקי יש חשש שתמצא כתם שהיה לפני ההפסק טהרה ותצטרך לטמאו מכיוון שאין תולין כתמים בשבעה נקיים. היסודי טהרה חולק עליו ומסביר שגם לו היה אפשר לתלות בשבעה נקיים היינו אומרים שתלבש לבנים מכיוון שלדעת המרדכי, המטרה היא לאסור את האשה אם ראייתה נמשכת, ולא למנוע ממנה טומאה. כדברי הסד"ט בעצם מפורש במרדכי, "כדי שיהא הדם ניכר"; וזו ההבנה הפשוטה בכל הפוסקים. מטרת לבישת הלבנים היא להשלים את הבדיקות של שבעת הנקיים ולוודא שהיא אכן נקיה; ואם תמצא כתם, לא תוכל לתלות בכך שהיה קודם או בצבעוני אלא תתחיל את הספירה מחדש. זו הסיבה לכך שהרא"ש, ובעקבותיו הפוסקים, כתבו שחיבת לבדוק את חלוקה בכל יום, והחכ"א הוסיף שאם לא לבשה לבנים ראוי לקונסה.

ברור מדברי הגרש"י שכתם על גבי תחבושת הדבוקה לבגד לבן מטמא את האשה, ולכן התיר ללבוש זאת בשבעה נקיים. אילו לדעתו לא היה זה מטמא - לשם מה נזדקק דווקא לתחבושת לבנה, לבגד לבן ולסדינים לבנים?

ההוכחה לכך - מסוף התשובה השנייה לגבי צבעונים. בסוף התשובה כותב לאסור לבישת צבעונים שעל גביהן תחבושת בשבעה נקיים, מכיוון שאין התחבושת מקבלת טומאה. כלומר במקרה שהתחבושת על הצבעונים לא ברור שתיאסר אם תמצא דם על התחבושת, ולכן אין ללבושה בשבעה נקיים. נמצאת למד שברישא התיר ללבוש מאחר שברור לו שאם תמצא דם תיאסר, שהרי זו מטרת לבישת הלבנים; ופשוט הוא.

כמוכן, ההבחנה בין בגד צבעוני לבגד לבן לעניין כתם הנמצא על גבי התחבושת צריכה עיון ודורשת ליבון; ואכמ"ל.

תבנא לדינא, שאמנם נאמר כאן שתחבושת אינה מקבלת טומאה, אולם לא נאמר שכתם על גבי תחבושת אינו מטמא כאשר היא נמצאת על הבגד, ואין להוכיח זאת מדבריו.

להפך, מפורש בדבריו בסעיף השני שכאשר התחבושת מודבקת על בגד לבן, כתם כזה מטמא, ואילו כאשר היא נמצאת על בגד צבעוני, נראה שהסתפק בזה. לסיום אציין, שאחד מרבני היישובים הסמוכים לירושלים, החבר בארגון 'צהר' ופעיל בו, העיד בפניי שהוא עצמו הלך לגרש"ז עם כתם על גבי תחבושת, והגרש"ז זצ"ל לא הסכים להקל כדין כתם הנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה.

ג. ההלכה למעשה

בהערה זו איני עוסק בצדדי השאלה לגופם אלא בתשובת הגרש"ז בלבד. במאמר שפורסם לאחרונה ב'אסיא' הבאתי לענ"ד את עיקרי הסיבות להחמיר; הדברים נמצאים גם ביתר קיצור בספר 'שערי אורה'.

למעשה אני נוהג להחמיר כאשר נמצא על התחבושת כתם גדול מגריס, אלא אם כן יש סיבה נוספת להקל. למשל, כשאשה שיש לה התקן תוך רחמי מוצאת כתם על תחבושת בימים שאינם סמוכים לווסתה - אפילו בשבעה נקיים - נראה לענ"ד שניתן להקל בצירוף הספק שמא זה דם מכה. והיעב"א.

